

FRÅN
Kungl. Gymnastiska
Centralinstitutet
TILL
Gymnastik- och
idrottshögskolan

---

*En betraktelse av de
senaste 25 åren som
del av en 200-årig historia*

Redaktör Suzanne Lundvall
Gymnastik- och idrottshögskolan
Stockholm 2014

Innehållsförteckning

Del I – En självständig idrottshögskola i Stockholm

Från institution till en högskola för idrottens, skolans och samhällets behov <i>Suzanne Lundvall</i>	11
Mellan akademi och profession <i>Suzanne Lundvall</i>	29
Jubileumsåret <i>John Fürstenbach</i>	76
Studentkåren 2013 <i>Olof Unegård</i>	85

Del II – Utbildning

Läraryrprogrammet <i>Jane Meckbach & Bengt Larsson</i>	90
Hälsopedagogprogrammet <i>Eva Andersson, Staffan Hultgren, Lena Kallings & Eva Kraepelien Strid</i>	108
Tränaryrprogrammet <i>Anna Tidén & Jane Meckbach</i>	117
Sport Management <i>Eva Kraepelien Strid & Åsa Bäckström</i>	123
Från magisterkurs till masterexamen <i>Jane Meckbach & Maria Eklom</i>	127
Från idrottsgrenar till idrottslära <i>Gunnar Teng</i>	133

Ledarskap <i>Urban Bergsten & Jan Seger</i>	146
Laboratoriet för Tillämpad Idrottsvetenskap <i>Johnny Nilsson</i>	154
Undervisning inom rörelse, hälsa och miljö <i>Peter Schantz</i>	161
Del III – Forskning	
Forskningen vid GIH åren 1988-2013 <i>Peter Schantz</i>	176
Fysiologisk forskning åren 1988-2013 <i>Björn Ekblom</i>	181
Fysiologisk forskning åren 1988-2002 <i>Jan Henriksson</i>	187
Fysiologisk forskning åren 1992-2013 <i>Kent Sablin</i>	194
Fysiologisk forskning åren 1997-2013 <i>Eva Blomstrand</i>	200
Historisk forskning <i>John S. Hellström & Leif Yttergren</i>	207
Pedagogisk forskning <i>Lars-Magnus Engström, Håkan Larsson, Suzanne Lundvall & Karin Redelius</i>	210
Psykologisk forskning <i>Peter Hassmén & Göran Kenttä</i>	240
Forskning inom rörelselära <i>Toni Arndt</i>	245
Forskning inom temaområdet rörelse, hälsa och miljö samt humanbiologi <i>Peter Schantz</i>	253

Sport innovation <i>Johnny Nilsson</i>	263
Forskarutbildning i idrottsvetenskap <i>Håkan Larsson</i>	272
Om forskningens dolda krafter och exemplet Berit Sjöberg <i>Peter Schantz</i>	275
Del IV – GIH:s lokaler	
Idrottshögskolans lokaler <i>Yvonne Wessman</i>	282
GIH:s nybyggnation 2001 – 2013 <i>Dimiter Perniklijski</i>	286
Världens äldsta idrottsbibliotek <i>Anna Ekenberg & Karin Jäppinen</i>	292
Del V – Konstnärlig utsmyckning	
Smideskonstverket Bollande egyptiska danserskor <i>Karin Törngren</i>	303
Svävar, driver <i>Helena Isoz</i>	305
Korssittande flickan som statyett <i>Suzanne Lundvall</i>	309
Författarförteckning	312

Från institution till en högskola för idrottens, skolans och samhällets behov

Suzanne Lundvall

GIH:s tidiga historia har skildrats i flera jubileumsskrifter (Drakenberg et al. 1913; Ljungwald, 1963; Halldén, 1988; se även Bolling & Yttergren, 2013). Genom åren har samhällsförändringar på olika sätt påverkat lärosätets inriktning. I många fall har externa och interna händelser och beslut samverkat. Avsikten med detta kapitel och det kommande är att beskriva vägen fram till etableringen av GIH som självständig idrottshögskola, och de följande årens stegvisa och till viss del oförutsägbara resa mot en fullvärdig akademisk status. Beskrivningen gör inga anspråk på att vara heltäckande utan uppmärksammar ett antal faktorer som påverkat det tvåhundraåriga lärosätets inriktning och verksamhet.

Framväxten av en självständig högskola

När GIH:s 175-årsskrift kom ut 1988 fanns inga beslut tagna om ett självständigt idrottsuniversitet. Men arkivmaterial visar att initiativ i den riktningen började tas redan efter högskolereformen 1977. Såväl GIH:s linjenämnd som representanter för den organiserade idrotten, forskare och politiker var initiativtagare. En tidig och viktig motor i detta arbete var GIH:s ”rektor” Stina Ljunggren, tillika ledamot av Riksidrottsstyrelsen (RS).¹ I en skrivelse från mars 1984 framhåller Riksidrottsförbundet (RF), genom generalsekreterare Bengt Sevelius och utbildningsledare Bengt Wallin, en djup otillfredsställelse över att högre studier på vetenskaplig grund saknades inom ämnet idrott i Sverige (Sevelius & Wallin, 1984). Med anledning av det stora samhällsintresset för friskvård och idrottspsykologi pågick under denna tid en intern RF-utredning för att kartlägga idrottens behov av högskoleutbildning. RF uttryckte också en irritation över att GIH, efter högskole-

reformen 1977, hade placerats under högskolan för lärarutbildning i Stockholm (HLS). På grund av en intern omorganisation på HLS riskerade GIH att bli av med sitt "självstyre". Placeringen var helt enkelt ogynnsam för idrottsrörelsen. Idrottsområdet var en riksangelägenhet och inte en intern fråga för HLS. Man såg vidare stora möjligheter att kunna bygga upp en stark forskningsinstitution i idrott med tvärvetenskaplig samverkan mellan forskare inom områdena humanbiologi, beteendevetenskap, och idrottsteknik/metodik på GIH. Idrottens Forskningsråd (IFR), vilket var RF:s organ för forskning inom idrott, låg redan placerat i lokaler som brukades av Institutionen för fysiologi III vid Karolinska Institutet (KI), den tidigare fysiologiska institutionen vid GCI/GIH (ibid).

De argument som Ljunggren själv lyfte fram som motiv för en egen högskola för idrottens område var, förutom de ovan nämnda, att GIH vid sammanslagningen med HLS uteslutande kommit att bli en institution för lärarutbildning. Motsvarande gällde inte för ämnen som musik och bild, vilka företrädades av självständiga högskolor (Konstfack och Musikhögskolan), även om delar av dessa ämnens lärarutbildning låg under HLS:s omsorg. Ljunggren tillsatte därför 1984 en arbetsgrupp med uppdrag att börja utreda hur ett idrottsuniversitets akademiska organisation skulle kunna se ut. I arbetsgruppen ingick, förutom Stina Ljunggren själv, professorerna Lars-Magnus Engström, P.-O. Åstrand och Björn Eklom. Förslaget, daterat 30/1 1985, sändes till Utbildningsdepartementet med kopia till Jordbruksdepartementet och f.d. Universitets och högskoleämbetet (UHÄ), via HLS:s rektor (Eklom et al., 1985).² Arbetsgruppen föreslog två organisationsalternativ: 1. bildandet av ett idrottsuniversitet med en egen idrotts- och hälsovetenskaplig fakultet (jfr med Lantbruksuniversitetet och Idrottsvetenskapliga fakulteten i Jyväskylä i Finland), 2. bildandet av en idrottshögskola med fyra institutioner knutna till respektive fakulteten vid Karolinska institutet, Stockholms universitet och Högskolan i Karlstad (i sin tur knuten till Göteborgs universitet). De fyra institutionerna skulle vara Institutionen för idrottsvetenskap, Institutionen för idrottspedagogik, Institutionen för humanbiologi samt Institutionen för hälsolära och traumatologi. Institutionen för idrottsvetenskap skulle behandla vetenskapsområden som "Idrott i skolan, Idrottslära inklusive friluftsverksamhet, träningslära, rörelselära och idrottsplanering" (ibid.).

RF fortsatte att plädera för behovet av en högskola för idrottens område. På Riksidrottsmötet (RIM), idrottens högsta beslutande instans, antogs i december 1985 följande uttalande:

Riksidrottsmötet 1985 uttalar ett behov av en idrottshögskola för högre idrottsutbildning och forskning inom för idrotten specifika ämnesområden. Riksidrottsmötet uppdrar åt Riksidrottsstyrelsen (RS) att på lämpligt sätt hos regeringen aktualisera frågan om inrättandet av en idrottshögskola.

(Sevelius & Wallin, 1985)

Även i motioner från enskilda politiker (1985/86: Ub568 och 1985/86: Ub610) gavs stöd för behovet av att samla forskning och utbildning i fysisk fostran och idrott i en egen högskola. Motionärerna påtalade att behovet hade blivit mycket stort. I utbildningsutskottets betänkande från samma år framgår dock att tiden ännu inte uppfattades som mogen. Utskottet var inte villigt att utreda en högskoleenhet för fysisk fostran och idrott (UbU 1985/86:24, s. 8).³ Däremot var man villig att "ge regeringen till känna" att de medel som avsatts till de tre professurerna i fysiologi, tillämpad fysiologi samt fysiologi särskilt kroppsövningsarnas fysiologi, fortsatt skulle ligga kvar på Medicinska fakulteten vid KI. Dessa medel kunde HLS således inte påverka, trots att professorerna rent fysiskt var placerade i GIH:s lokaler. Utskottet markerade att de tre tjänsterna var vikta för GIH och dess idrottsläroutbildning. Därmed avstyrkte utbildningsutskottet motionerna om en egen högskola. Forskningen kunde tillfredsställas ändå.

Nya motioner i samma fråga fortsatte dock att komma in till riksdag och utbildningsutskott. Behovet av en utredning om en idrottshögskola kvarstod.⁴ De behov som betonades handlade om utbildning i ledarskap, motorisk utveckling och friskvård, skolgymnastik och idrott samt kunskap om idrottens fysiska miljö. Även behovet av att forskningsmässigt utveckla idrotten lyftes fram. Det saknades en strukturerad idrottsforskning knuten till utbildning i Sverige (1986/87: Ub42; forskningsprop. 1986/87:80). Såväl socialdemokrater som centerpartister hakade på frågan om bristen på forskning i och om idrott. En grupp centerpartister skrev i en partimotion att regeringen borde tillkänna nödvändigheten av ett tvärvetenskapligt institut för idrotten och att

detta borde förläggas till högskolan Falun-Borlänge. Bland annat poängterade motionärerna att den befintliga forskningen som bedrevs kommit att koncentreras på skolidrottens problem och mindre, om än alls, på elitidrottens eller idrottsrörelsens verksamhet. Regeringen borde därför ge UHÄ i uppdrag att utreda denna fråga, och då också överväga lokaliseringsfrågan. Man påpekade att den naturliga lokaliseringsorten var högskolan i Falun-Borlänge (Centerpartiet; KM 1986/87:91, 1986/87:39, se även vidare forskningspropositionen 1986/87:80). Högskolan Falun-Borlänge hade ett eget underlag, som stödde sig på en PM av professor Bengt Saltin. Innehållet i denna PM liknade centerpartisternas sätt att formulera behovet av ett tvärvetenskapligt institut i just Falun-Borlänge. Det fanns även stöd från andra partier (s, m, fp, vpk) till att förlägga en utbildning just vid högskolan Falun Borlänge (se vidare UbU 1987/88:28). Moderata samlingspartiet anknöt också till forskningspropositionen detta år (1986/87:80) och menade att regeringen borde tillkännage nödvändigheten av ett tvärvetenskapligt institut för idrotten (1986/87:Ub 42). Förutom idrottsforskningens möjligheter att utforska människokroppens förutsättningar att utföra extrema prestationer förelåg enligt Körlof m.fl (m) ett starkt behov av kunskap inom så vitt skilda områden som skatter, doping, ekonomiska transaktioner, nya material och läktarvård. Skrivelsen innehöll även en noggrann genomgång av hur kunskapsläget såg ut i andra länder. Det konstaterades att andra länder, som Norge och Finland, låg före Sverige.

Behovet av utbildning och forskning avseende fysisk fostran och idrott togs även upp i motioner och i forskningspropositionen våren 1987 (1986/87:282). Det ansvariga statsrådet sade sig vara bekymrad, men menade att frågan om högskoleutbildning i ämnet idrott skulle anstå tills dess att det fanns ett dokumenterat behov på arbetsmarknaden av sådan utbildning (UbU 1987/88:28, s. 7, s 10). Lokala linjer gick att anordna ändå (utan egen självständig enhet). Statsrådet ville dock återkomma till frågan om att tillgodose idrottens och idrottsläroverutbildningens behov. Riksdagen å sin sida menade att frågan om en självständig högskoleenhet för fysisk fostran och idrott skyndsamt borde prövas av regeringen (prop. 1986/87: 80, bil. 6 UbU 26). Detta fick till följd att regeringen tillkallade en särskild utredare för frågor om utbildning och forskning inom fysisk fostran och idrott. Utredaren, Lars Liljegren, fick i uppgift att kartlägga vilka resurser inom ämnesområdet som fanns i landet, behovet av utbildning inom området (utöver de befint-

liga utbildningarna) och komma med eventuella förslag. Vidare ingick att pröva olika lösningar för organisationen av utbildningen och forskning inom fysisk fostran och idrott. Förslaget skulle genomföras med oförändrade eller minskade kostnader (Prop. 1987/88:100, bil. 10, s. 303).

Utredning I: slutsatser och förslag

I november 1987 lämnade Liljegren sin bedömning i utredningen *Idrottens forskning och högre utbildning* (SOU 1987:70). Han var inte beredd att föreslå inrättandet av en självständig högskola, däremot förordade han att en delegation på jordbruksdepartementet snarast skulle inrättas med uppgift att lämna förslag om en mer permanent organisation för idrottens forskning och utbildning. Därtill borde delegationen snarast starta en dialog med intresserade högskolor, landsting och företag om gemensamma satsningar. Delegationen, med representanter för regeringskansli, idrottsrörelse, landstingsförbundet, kommunförbundet, UHÄ och forskningsnämnder, skulle söka förankra idrottsforskningen i de olika forskningsråden och inom styrelsen för teknisk utveckling. Det befintliga Idrottens forskningsråd (IFR) borde enligt utredningen läggas ned och professuren i idrottspedagogik vid HLS, som innehades av Lars Magnus Engström, och som idrottsrörelsen bekostat under en treårsperiod, permanentas. "Idrott" skulle få bli en självständig institution på HLS och KI:s resurser skulle ställas till idrottsforskningens behov på ett bättre sätt. En miljon kronor per år av KI:s forskningsanlag skulle exempelvis avsättas till idrottsforskning och till laboratoriet på Institutionen för fysiologi III. Därtill skulle fyra nya professorer utses, en i idrottspedagogik vid Umeå universitet, en i idrottshistoria vid Stockholms universitet, en i idrottsmedicin vid Umeå universitet och en i idrottsskadeförebyggande medicin vid Hälsouniversitet i Linköping. RS borde också överväga att finansiera en professur med bred idrottsanknytning. Och regeringen skulle noga pröva möjligheten till regionala satsningar och en eventuell placering av en idrottsfakultet vid den planerade högskolan i Södertörn (SOU 1987:70).

Ett skäl till förslaget om ett avskaffande av IFR var problemet med att övriga forskningsråd visade litet intresse för idrottsforskning och kanske till och med räknade med att idrottsforskningens behov var tillfredsställt i och med IFR. På så sätt hamnade idrottens behov utan-

för möjligheten till en större finansiering. Istället för en egen högskola menade utredare Liljegren att enstaka kurser, liksom en ny utbildningslinje om 120 p kunde inrättas vid HLS. Styrelsen vid HLS skulle kompletteras med en representant från idrottsrörelsen och ges avgörande inflytande över professorerna vid Institutionen för fysiologi III på KI. Allt skulle finansieras med befintliga medel (från KI och IFR).

Resultatet av utredningen blev bl.a. att en delegation tillsattes. Delegationen lade ganska omgående fram ett betänkande om att ett centrum för idrottsforskning, en sammanhållen organisatorisk enhet för idrottsforskning skulle bildas. Detta betänkande kom dock aldrig att remissbehandlas. Ansvarigt statsråd valde istället att föreslå 1987/88 års riksdag att ett *Centrum för idrottsforskning* (CIF) skulle inrättas i Stockholm per den 1/1 1989 (Prop. 1987/88:100, bil 10).⁵ Så skedde också. Vid CIF skulle forskning och forskarutbildning bedrivas. CIF skulle vara en organisatorisk enhet gemensam för KI, HLS och Stockholms universitet (SU). Utöver de resurser som fanns vid CIF skulle övriga resurser vid andra högskoleenheter ingå, dock oklart vilka som avses. Och eftersom idrott och motion engagerade många människor skulle det vara naturligt om andra medel än statliga ställdes till förfogande för forskning och utbildning rörande idrott. Ett centrum för idrottsforskning skulle kunna underlätta för intressenter att se samverkansmöjligheter. Statsråden Ulf Lönnqvist, jordbruksdepartementet och Bengt Göransson, utbildningsdepartementet, kom också överens om att medel för de fyra professurerna skulle föras över från jordbruksdepartementet till utbildningsdepartementet. Men beslutet om en självständig högskoleenhet inom området fysisk fostran och idrott fick vänta ännu ett tag.

Utredning II: förslag och slutsatser i betänkandet

Åre 1988, när GIH firade sitt 175-års jubiléum, började både behoven och kraven på en självständig högskola tas på allvar av riksdag och regering. En, som Ljunggren skriver, ”mansstark” delegation fick företräde i utbildningsutskottet på begäran av GIH. Delegationen bestod av Karl Frithiofsson, ordförande i RS och GIH:s linjenämnd, Olle Österling, rektor för HLS, den nyblivna föreståndaren för CIF, professor Lars-Magnus Engström och Stina Ljunggren, ”rektor” för GIH, till-

lika vice ordförande i RS och ledamot av CIF:s styrelse. De motioner i ärendet som sedan kom under 1988–1989 var brett förankrade i flera politiska läger, oaktat att beslutet om CIF hade tagits. Center- och folkpartister samt moderater motionerade i frågan (Se exempelvis 1988/98 Ub639, Ub662, Ub669, Ub728, Ub815 samt 1985/86:24). I februari-1988 togs en motion av Karin Falkmer (m), riksdagsledamot och gymnastikdirektör, upp i utbildningsutskottet (1988/89: Ub 520). Ledamöterna ändrade till slut sin uppfattning i frågan om en självständig högskoleenhet för idrotten, bejakade behovet samt fann skäl att föreslå en ny utredning (1988/89: Ub U22, *En självständig högskola för fysisk fostran och idrott i Stockholm*. Utbildningsutskottet yrkade riksdagens bifall till både Falkmers (m), motion (1988/89: Ub520) och en motion från Bengt Westerberg (fp), (1988/89: Ub802). Samtidigt avstyrkte utbildningsutskottet andra yrkanden vilka innehöll en utökning av antalet platser vid Örebro högskola, inrättandet av en 120 p utbildning inom idrottens område i Linköping samt en idrottsvetenskaplig utbildning vid högskolan Falun-Borlänge (1988/89:UbU22).

Utifrån utskottets förslag beslöt regeringen den 31/8 1988 om en (ny) utredning av en självständig högskoleenhet i Stockholm för grundläggande utbildning inom idrottens område. En särskild utredare, Christer Wretborn, tillsattes. Han fick åtta månader på sig att utreda hur en dylik idrotthögskoleenhet skulle organiseras och finansieras. Betänkandet fick namnet *En idrotts högskolestruktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område* (SOU 1990:3).

Det utbud av högskoleutbildning inom idrott som han fann i sin kartläggning var litet och många av kurserna var inriktade mot pedagogik. Embryon till permanenta kurser och linjer fanns. I Östersund, under Vårdhögskolan, fanns särskilda kurser för idrottsaktiva utövare. I Falun-Borlänge fanns ambitioner om att det av RF beslutade idrottsvetenskapliga institutet, Lugnets idrottsvetenskapliga institut, skulle bedriva fler kurser och mer forskning, än de ledarskaps- och idrottsprestationskurser som redan gavs. Institutet drevs av medel från Falu kommun och Kopparbergs Läns Landsting. På Örebro högskola fanns utöver en ett- och tvåämnesidrottsläroutbildning, en idrottsvetenskaplig kurs om 40–60 p samt en kurs i arbetsvetenskap (ergonomi). Linköpings universitet hade ambitionen att driva kurser i idrottsmedicin, och vid Göteborgs universitet gavs redan kurser inom idrottspedagogik, friskvård

och idrottsmedicin. Slutligen hade Gävle sedan en tid tillbaka startat en tvåårig friskvårdsutbildning. Wretborn konstaterade att det inom högskoloutbildning bara var Specialidrottslärlinjen vid GIH som hade ett nära samarbetet med RF. Beträffande utbildning i ”kroppsövning och fysisk aktivitet” (praktisk idrott) fanns detta endast vid GIH i Stockholm (GIH-S) och Örebro högskola (GIH-Ö). Totalt fanns nio professorer i landet inom idrottsfältet. De flesta hade en humanbiologisk inriktning. Det år då utredningen pågick hade IFR en budget till idrottsforskning på 2,4 Mkr.

Utanför högskoleområdet förekom dock rikligt med kurser i ledar- och tränarskap, inte minst inom folkhögskoleutbildningar profilerade mot idrott. Särskilt utmärkande var Bosöns idrottsfolkhögskola och Lillsveds gymnastikfolkhögskola. 37 folkhögskolor hade en fritidsledarlinje, varav 10 med en profil mot idrott. Wretborn poängterade också i sin utredning att en stor minskning av antalet idrottslärlarplatser hade skett mellan åren 1985/86 och 1989/90 (från 251 till 101 nybörjarplatser). Framöver skulle det finnas ett ökande behov av ett- och tvåämnes lärare i idrott. Mellan åren 2006 och 2011 beräknades behovet vara minst 401 nybörjarplatser per år. Läsåret 1989/90 hade ett-ämneslinjen på GIH drygt 20 förstahandssökande per plats, vilket var 10 ggr fler än till tvåämnesutbildningen vid Örebro högskola. Specialidrottslärlinjen vid GIH hade drygt 140 sökande till de 45 platser som fanns att tillgå (SOU 1990:3).

I Wretborns utredning ingick inte att föreslå ett namn för den nya högskolan. Detta fanns redan angivet: Idrottshögskolan i Stockholm. Däremot låg det i hans uppdrag att ge förslag om vilka högskolans huvuduppgifter skulle vara. Wretborn konstaterade att två av Idrottshögskolans huvuduppgifter var att bedriva idrottslärlarutbildning och att utveckla lokala linjer och kurser. Fler användare än RF hade behov av kvalificerad arbetskraft med kompetens inom området idrott och fysisk fostran (SOU 1990:3, s. 72). En viktig uppgift för Idrottshögskolan var således att utveckla och fördjupa ämnet idrott som högskoleämne. Till detta behövdes särskilda medel. Dessa kunde tas från anslaget för forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning m.m. Inom ramen för statens samlade stöd till idrotten borde således 1.2 Mkr överföras för den merkostnad som uppstått när en institution för idrottslärlarutbildning nu skulle övergå till att bli en självständig hög-

skola (ibid., s. 12). Den föreslagna högskolans lokaliseringen skulle vara i ”HLS lokaler för idrottslärarytbildning”, dvs. i GIH:s lokaler. Verksamma lärare och övriga anställda vid GIH skulle erbjudas fortsatt tjänstgöring vid den nya självständiga högskolan.

Remissinstanserna gav sitt stöd till betänkandet (SOU 1990:3). Dock fanns kritiska röster. RF markerade att utredningen var ett hastverk och saknade fördjupning. Högskolans övriga uppgifter, vid sidan av huvuduppgiften att bedriva en idrottslärarytbildning, var inte tillräckligt utförligt behandlade (ibid., s. 115). Därtill skulle det vara fel att lägga ned specialidrottslärarlinjen för att frigöra medel till att utveckla nya kurser och linjer. RF fick här stöd i sin kritik från bl.a. Svenska Hockeyförbundet och Sveriges Förenade Studentkårer.

Beslutet: en idrottshögskola i Stockholm

Baserat på betänkandet och remissvaren lade statsrådet Lena Hjelm Wallén fram förslag om inrättandet av en ny högskoleenhet per den 1/7 1992. Namnet som togs av riksdag och regeringen blev Idrottshögskolan i Stockholm (prop 1990/91: 100, bil 10, s. 113–114). Förslaget innebar en enhet för grundläggande högskoleutbildning utan fasta forskningsresurser. Den forskning som skulle bedrivas (och redan bedrevs) skulle kunna baseras på medel från andra fakultetsorgan och högskolor. Därför kunde den forskning som skulle bli aktuell stöttas av andra humanistiska, samhällsvetenskapliga och medicinska fakulteter. Och dessa fanns representerade i Stockholm, liksom Centrum för idrottsforskning som just inrättats. CIF skulle inte påverkas av inrättandet av en idrottshögskola. Avsikten var att den nya självständiga högskolan skulle bedriva grundläggande utbildning i idrott för skolväsendets, idrottsrörelsens och andra avnämares behov (s. 114). I detta låg även att genom forskningsanknytning utveckla och fördjupa den utbildning som högskolan skulle svara för. Medel till ökad forskningsanknytning tillskötts därför i särskild ordning (450 000 kr), men inga fasta forskningsresurser tilldelades.

Ljunggren summerade i en skrivelse till personalen vad som hade möjliggjort vägen fram till en ny utredning och med den ett positivt beslut om en fristående högskola inom idrottens område i Stockholm. Ar-

gumenten var att det saknades förutsättningar för att på högskolenivå främja utveckling och forskning inom ämnet idrott, att den fysiologiska institutionens forskarinsatser var världsberömda och att den redan hade etablerade kontaktnät och upparbetade traditioner inom forskning, att fysisk träning, idrott och friluftsliv blivit allt viktigare för hälsosituationen i landet, att idrotten har en preventiv friskvårdande karaktär, att det fanns stora behov av idrottslig utbildning med hänsyn till idrottens bredda och omfattande verksamhet såväl i skola som på fritid, att den motoriska inläringen och utvecklingen har stor betydelse för barn och unga samt att den ökade möjligheten till internationalisering och utbyte var till gagn för en utveckling av svensk idrott. Därtill fanns ju redan lokaler, kompetens och attraktiva utbildningar, inklusive idrottens högsta specialutbildning, att bygga vidare på. Vid GIH låg redan Centrum för idrottsforskning och här fanns också landets enda professor i idrottspedagogik (Ljunggren 1988).

Det som hände när utbildningsutskottet väl lämnat sitt betänkande om en fristående idrottshögskola var att utskottet därmed också hade tagit ställning till CIF:s placering och framtida roll samt hur man skulle förhålla sig till IFR (Idrottens forskningsråd), det råd som närmast var att likna vid ett privaträttsligt sektorsforskningsorgan. De medel som fanns hos IFR var medel som staten ställde till RF:s förfogande och som fördelades genom rådet. Förslag fanns att CIF skulle ställas under den nya idrottshögskolans styre. Men Utbildningsutskottet menade att detta inte var förenligt med centrets grundkoncept och inte heller med grundforskningsrådets ställning. Det fattades beslut om att CIF skulle läggas vid GIH och att medlen från idrottens forskningsråd skulle överföras, men CIF skulle därutöver inte stå under GIH:s styre. Man förordade dock att de berörda professorerna i Stockholm på ett lämpligt sätt skulle knytas till den nya högskolans kollegium (1990/91 UbU 11, s 14).

Flera politiker, bl.a. den tidigare motionären Karin Falkmer (m), påtalade behovet av fasta forskningsresurser, att en självständig idrottshögskola behövde ges rätta och bra förutsättningar, och att forskningen inte fick ”toppstyras” av regeringen (Kulturutskottets betänkande; prot. 1989/90:136). Medel till såväl forskning som forskarutbildning och ämnesutveckling skulle finnas.

Idrottshögskolan inrättas

Våren 1991 beslöt Riksdagen om inrättandet av en ny högskoleenhet den 1/7 1992 (prop 1990/91:100, bil 10, sid 113 ff, 1990/91 UbU 11). Beslutet innebar att idrottslärlinjen skulle överföras från HLS, att specialidrottslärlinjen skulle upphöra, att den nya högskolan skulle ges i uppdrag att bedriva utbildning på lokala linjer och fristående kurser för yrkesverksamhet inom idrottsrörelsen och andra sektorer av arbetsmarknaden. Idrottshögskolan skulle vidare utveckla och fördjupa ämnet idrott som högskoleämne. Regeringen utsåg en interrimstyrelse med uppgift att förbereda högskolan för sin självständighet. Huvuduppgifterna var att besluta om organisation och utbildningsutbud, att lämna förslag till regeringen om rektor, att fastställa högskolans budget, anställa personal och lämna en så kallad budgetframställan för de kommande verksamhetsåren 1993/94–1995/96.

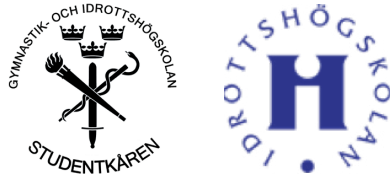
En viktig uppgift för Idrottshögskolan var att utveckla ämnet idrott som högskoleämne (prop 1990/91). Propositionen lyfter fram att ämnet rymmer [---] ett brett utvecklingsområde på kroppsövningsfältet alltifrån den konstnärliga dimensionen med rytmik, rörelse och dans till olika specialidrotter med tävling [---] (ibid. s. 14). Noteras kan också att redan de tidiga motionärerna i utbildningsutskottet, bl.a. Larz Johansson (c), till beslutet om en självständig högskola ville anföra behovet av att utveckla idrottsämnet till ett eget vetenskapsområde. Detta var i sig ett viktigt argument för att lyfta fram behovet av fasta forskningsresurser vid den nya högskolan. Idrottshögskolan inrättades dock utan fasta forskningsmedel, även om regeringen i ett beslut förstärkte forskningsmedlen till IFR med 1 Mkr. Motivet som anfördes var att det både ur idrotts- och folkhälsosynpunkt var angeläget att stärka forsknings- och utvecklingsarbetet på idrottens område (Prop. 1989/90:90, s. 65). I propositionen 1990/91:100, konstateras också att det i och med inrättandet av en självständig högskola skulle finnas nio professurer i olika idrottsrelaterade discipliner plus CIF.

På GIH, den blivande högskolan, fanns läsåret 1991 drygt 432 programstuderande fördelade på ett-ämneslärläro- utbildning, grundskollärläro- utbildning idrott och annat ämne, därtill specialidrottslärläro- utbildning samt cirka 65 fristående kursplatser på halv- eller kvartsfart inom Friskvård, Specialpedagogik och Ledarskap/mental träning.⁶ Startbudgeten som Idrottshögskolan erhöll var sammanlagt på 20.6 Mkr.

Rektor, namn och logotyp

Interrimstyrelsens 11 ledamöter utsågs successivt och en arbetsordning togs fram (Zune, 1991a, b). Interrimstyrelsen fick dock problem relativt omgående då den av regeringen utsedde sekreteraren Jean Pierre Zune blev sjukskriven. Planeringen av organisation och utbildningsutbud försenades.

Namnfrågan var förhållandevis enkel eftersom namnet angavs i propositionen: Idrottshögskolan i Stockholm.⁷ Akronymen för idrottshögskolan i Stockholm blev IH, även om IHS användes under de första månaderna av interrimstyrelsens verksamhetsperiod. Vad gällde logotypen beslöt interrimsstyrelsen att denna skulle anknyta till den gamla logotypen (Interrimstyrelsen, protokoll 1992-03-27). När den nye rektorn tillträdde ändrades detta beslut och en helt ny logotyp togs fram. Något anekdotiskt kan tilläggas att studentkåren aldrig kom att acceptera den nya logotypen, utan fortsatte att använda den gamla (figur 1). Först i samband med högskolans namnbyte år 2005, återtogs den tidigare logotypen med akronymen som tillägg (se kommande kapitel). Samtliga anställda på f.d. GIH fick möjlighet att tacka ja till fortsatt tjänstgöring vid den nya högskolan. Inom administrationen fick personalen möjlighet att ”kryssa för” var de helst vill tjänstgöra. Totalt bestod den administrativa staben, inklusive städpersonal och vaktmästeri av 10 personer.

Figur 1. Till vänster GIH:s ”gamla logotyp” i studentkårens tappning. Till höger den nya logotyp som representerade den självständiga högskolan.

Tillsättning av högskolans rektor och personal

Rekryteringen av en rektor påbörjades våren 1992. En valförsamling med sex representanter från lärarna, sex från de fackliga organen och tre studentrepresentanter ansvarade för rekryteringsprocessen. Fem sökande kvalificerade sig till en hearing med personen: Ingemar Wed-

man, professor i pedagogik vid Umeå universitet, Arne Ljungqvist, professor patologi vid KI och ordförande i RS, Björn Eklom, professor i fysiologi vid KI/GIH (fys III), Hans Sjöberg, SU, fil.dr i psykologi och f.d. GIH studerande samt Lars-Inge Ström, skolchef i Linköping. Valförsamlingen arbetade intensivt med att försöka enas om ett förslag. Processen drog ut på tiden. Den slutliga omröstningen landade i 14 röster för Ingemar Wedman och tre för Arne Ljungqvist. Ingemar Wedman drog sedan tillbaka sin ansökan och Arne Ljungqvist utsågs till rektor den 10/6 1992.

Utbildningsutbud

Den 24/9 1991 beslöt interimsstyrelsen att en arbetsgrupp skulle tillsättas för att utreda det kommande utbildningsutbudet för Idrottshögskolan. Först i november meddelades förslag på lärarrepresentanter från dåvarande prefekten Gustav Hansson. Förutom lärarepresentanterna Gunnar Teng och Alf Thorstensson i interimsstyrelsen, kom Birgitta Fagrell, Jan Seger och Björn Bolling att ingå i arbetsgruppen för utbildningsutbudet. De RF-representanter som utsågs var Marianne Söderberg, Anders Lundin och Peter Reinebo. Arbetsgruppens sammansättning var klar först i januari 1992 .

Vid GIH pågick sedan en tid ett utredningsarbete om en friskvårdsutbildning och redan i maj 1991 hade rapporten *Hälso- och friskvårdsutbildning vid GIH i Stockholm* presenterats. Högskoleadjunkt Gunnar Teng hade arbetat fram förslaget som del i en halvtidstjänst, bekostad av mejeribolaget Arla (Teng, 1991). Något senare erhöll GIH medel från Arbetsmiljöfonden, vilket innebar att ytterligare en tredjedelstjänst kunde läggas på arbetet med att ta fram underlag för att tillgodose samhällets behov av en friskvårdsutbildning. Utredningsarbetet inkluderade också de andra utbildningsinriktningar som funnits med i Wretborns förslag, dels skolområdets behov av en idrottslärarutbildning, dels lokala kurser för idrottens behov. Birgitta Fagrell vidareutvecklade tillsammans med Teng det första underlaget. Det reviderade förslaget döptes till *En idrottshögskola i Stockholm* och låg färdigt i januari 1992. (Teng & Fagrell, 1992). Där tecknades ett studieupplägg med ett basår bestående av tre moduler: praktisk idrott (idrottslära), pedagogik och humanbiologi.

Efter basåret skulle utbildningen fördjupas mot de olika studieinriktningarna lärarskap, hälsopromotion och kurser för idrottsrörelsens behov. Utbildningarna var tänkta som treåriga med möjlighet att som student gå vidare till forskarutbildning.

Den sammansatta arbetsgruppen med representanter från GIH och RF nådde enligt interrimstyrelsens protokoll inte fram till ett gemensamt förslag. Det som då hände var att ordföranden för interrimstyrelsen lade för fram ett eget förslag till utbildningsutbud. Detta väckte protester. Lärarrepresentanterna menade att interrimstyrelsen framförallt tillmötesgått RF-representanternas förslag och därmed kringgått riksdagens beslut om att lägga ned SIL. I riksdagens beslut ingick att specialidrottslärarlinjen skulle avskaffas och att de 45 platserna skulle användas till utveckling av andra efterfrågade kurser. Förslaget saknade också en struktur för hur kurser skulle kunna bygga på varandra. Tonen är vass i skrivelsen från en av lärarrepresentanterna i arbetsgruppen. Representanten var irriterad över hur arbetet drivits fram till beslut, bl.a. saknades protokoll. Besvikelsen var stor över att den nyinrättade högskolan inte skulle komma att erbjuda ett utvecklat och förnyat utbildningsutbud (Fagrell, 1992-02-10; se även MBL-protokoll, daterat 1992-03-27).

I beslutet om Idrottshögskolans första utbildningsutbud gavs utrymme dels åt de redan av staten fastställda platserna till ett-ämneslärarutbildning, dels åt två-ämneslärarutbildning för studerande i idrott och annat ämne från HLS samt utrymme åt fristående kurser (specialpedagogik 21–40p, ledarskap mental träning 10p samt friskvård 1–40p). Trots protesterna fattade interrimstyrelsen beslut om att 25 platser skulle ges åt en lokal variant av SIL (Interrimstyrelsen protokoll 1992-03-27). Interrimstyrelsen konstaterade att i dess uppdrag ingick inte att ta ställning till forskning och forskarutbildning. Beslutet om utbildningsutbudet irriterade också Svenska Gymnastiklärarsällskapet (SGS) som reagerade över att interrimstyrelsen frångått riksdagens beslut och infört ”en lokal linje”. SGS skrev till dåvarande utbildningsminister Per Unckel (SGS, 1992-05-07). Utbildningsministern lämnade skrivelsen utan åtgärd och vidarebefordrade den istället till ordförande i interrimstyrelsen (Se Utbildningsdepartementet, 1992; Interrimstyrelsen, 1992-06-30).

Forskning och forskningsanknytning

Även om inte forskning och forskarutbildning skulle ingå i den nyinrättade högskolans uppdrag (vilket nogsnamt påpekades vid ett par tillfällen av interrimstyrelsens ordförande och sekreterare) hindrade detta inte att professorerna med knytning till Idrottshögskolan och Centrum för idrottsforskning fann anledning att ta egna initiativ. Den 24/2 1992 bildades en arbetsgrupp med professorerna Bengt Saltin, Jan Henriksson, Björn Ekblom, Lars-Magnus Engström och Jan Lindroth. De betonade att det var av stor vikt att frågan om forskning och forskningsanknytning väcktes och att undervisningsuppdragen preciseras. Frågan om kostnader för laboratorier vid Institutionen för fysiologi III var också angelägen. Vid denna tid var det inte forskarutbildningen som var i fokus i skrivelserna utan möjligheten att kunna bedriva forskning vid den nyinrättade högskolan (Saltin, 1991-10-18, 1992-03-30; se även Lindroth, 1991-10-20)

Från institution till högskola

Den självständiga idrottshögskolan för idrottens, skolans och samhällets behov etablerades efter en process på 12 till 13 år. F.d. GCI hade varit ett självständigt institut i 164 år, som egen institution (GIH) under HLS i 15 år och blev således efter 179 år en egen högskola. Förväntningarna var stora. Uppdraget var en utmaning. Det var brett definierat, oklart i mer konkreta termer och begränsat till grundutbildning. I det kommande kapitlet ges en bild av vad som kom att karakterisera Idrottshögskolans verksamhet de första två decennierna.

Noter

¹ Formellt var GIH vid denna tid en institution inom Högskolan för lärarutbildning i Stockholm (HLS), och Ljunggrens titel var prefekt. I dagligt tal användes benämning rektor.

² Skrivelsen överlämnades till HLS (85-01-15, dnr.6/85) och gick sedan vidare till utbildningsdepartementet, undertecknad av Olle Österling, rektor vid LHS. Arbetsgruppen bestod av Ekblom, B., Engström, L-M., Ljunggren, S. och Åstrand, P.-O. (Ekblom et al. 1985-01-14)

³ Utbildningsutskottets betänkande 1985/86:24. Avslaget daterat 13 maj 1986.

⁴ Se exempelvis motion till riksdagen av 7 centerpartister; 1986/87: Ub536 .

⁵ *Centrum för idrottsforskning* (CIF) skulle inrättas i Stockholm per den 1/1 1989. Inrättandet av de fyra professurerna skedde den 1/1 1989 i historia, särskilt idrottshistoria vid SU, den 1/7 1989 i pedagogik, särskilt idrottspedagogik och idrottsmedicin vid UmU samt i idrottsmedicin vid LiU.

⁶ Regeringsbeslut 11/7 1991, dnr 1790/91.

⁷ I en intern GIH-utredning om en framtida friskvårdsutbildning (Teng, 1991) fanns ett förslag om att behålla namnet GIH, men att låta akronymen beteckna Gymnastik-Idrott-Hälsa. Förslaget kom dock aldrig upp till diskussion på interrimstyrelsen.

Referenser

Jubileumsskrifter

Halldén, O. (red) (1988). Kungliga Gymnastiska Centralinstitutet 1913-1963: festskrift med anledning av institutets 150-åriga tillvaro. Stockholm: Norstedts.

Drakenberg, S., Hjort, C., Nerman, E., Levin, A., & Svalling, E. (1913). *Kungl. Gymnastiska Centralinstitutets historia 1813-1913. Med anledning av institutets hundraårsdag. Utgiven av dess lärarekollegium*. Stockholm: Norstedt & Söner.

Ljungwald, K. (red) (1963) Kungliga Gymnastiska Centralinstitutet 1913-1963: festskrift med anledning av institutets 150-åriga tillvaro. *Festskrift vid G.C.I:s 150 års jubileum (1913-1963)* Stockholm. Kungl. Gymnastiska Centralinstitutet.

GIH:s arkiv: skrivelser/ärenden

Ekblom, B., Engström, L-M., Ljunggren, S., Åstrand P.-O., (1985-01-14). *Förslag till organisation och verksamhet vid ett framtida idrottsuniversitet (-högskola)*. Överlämnad till HLS (85-01-15, dnr 6/85) GIH:s arkiv.

Fagrell, B. (1992-02-10). *Minnesanteckningar från möte med interrimstyrelsens arbetsgrupp*. GIH:s arkiv.

Lindroth, J. (1991-10-20). *Till interrimstyrelsen angående idrottshistorians försummade plats på GIH*. (dnr 8/91) GIH:s arkiv.

- Ljunggren, S. (1988). *GIH i Stockholm blir Sveriges nya fristående idrotts högskola*. Informationsskrivelse. GIH:s arkiv.
- Saltin, B. (1991-10-18). Brev till interrimstyrelsen angående Samverkansavtal KI. (GIH: dnr 11/91).
- Saltin, B. (1992-03-30). Brev till ordförande i interrimstyrelsen angående KI:s uppsägning av avtal med institutionen III vid GIH och behov av reglering av fortsatt verksamhet. GIH:s arkiv.
- Sevelius, B. & Wallin, B. (1984). Skrivelse till Jordbruksdepartementet. Daterad 1984-02-13. GIH:s arkiv.
- Sevelius, B. & Wallin, B. (1985). Brev till GIH:s rektor. (dnr RF: 1985; RF 847/85-08). GIH:s arkiv.
- Svenska Gymnastiklärarsällskapet, (SGS). (1992). Brev till Utbildningsdepartementet (dnr 688/92). GIH:s arkiv.
- Teng, G. (1991). *Hälso- och friskvårdsutbildning vid GIH i Stockholm*. (GIH: dnr 7/91).
- Teng, G. & Fagrell, B. (1992). *En idrotts högskola i Stockholm*. (GIH: dnr 19/92). Utbildningsdepartementet (1992-05-07). Svar skrivelse SGS från utbildningsminister Unckel (GIH: dnr 30/92).
- Zune, J-P. (1991-08-19). *Inrättandet av högskolan och interrimstyrelsens uppdrag*. GIH:s arkiv.
- Österling, O. (1985). *Förslag till organisation och verksamhet vid ett framtida idrottsuniversitet (-högskola)*. (1985-01-14). Överlämnad till HLS (85-01-15, dnr 6/85) GIH:s arkiv.

Utredningar/betänkanden

Prop. 1987/88:100, bil 10, s. 303-305.

SOU 1987:70. *Idrottens forskning och högre utbildning*.

SOU 1990:3. *En idrotts högskolestruktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område*.

Utbildningsutskottets betänkanden och propositioner

Centerpartiet. Kommittémotion (KM) 1986/87:91, Ub 81, (c) Granstedt, P., m.fl.

Centerpartiet. Kommittémotion (KM) 1986/87:39. Boo, K. m.fl. Motion ang. stöd till idrotten.

Forskningsproposition 1986/87:80, bil. 6 UbU 26.

UbU 1985/86:24 *Forskning och utbildning som avser fysisk fostran och idrott*.

1986/87: Ub 536 (c) Boo, K. mfl. *En idrotts högskola*. Motion till riksdagen.

1985/86: Ub568 (fp, m, c) (motioner för en idrotts högskola).

1985/86: Ub610 (c) (behov av fördjupad utbildning för lärare och ledare inom bl.a. motorik, friskvård m.m.).

1986/87: Ub 42 Körlof, B. m.fl (m, fp). *Angående utökad forskning inom området idrott*.

UbU 1987/88:28 *Forskning och utbildning som avser fysisk fostran och idrott*. Förslag till riksdagen om CIF:s inrättande, s. 10.

- 1988/89:UbU 22. *En självständig högskola för fysisk fostran och idrott i Stockholm.* s. 16–17.
- 1988/89: Ub520 Falkmer, K. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att inrätta en idrottshögskola i Stockholm.
- 1988/89: Ub802 Westerberg, B. (fp) vari yrkas förslag om inrättandet av en högskola.
- 1988/89 Ub639 (fp) om behov av utbildning inom idrottens område.
- 1988/89 Ub669 (s) om behov av utbildning inom idrottens område.
- 1988/89:Ub662 (c) idrottsvetenskaplig utbildning vid högskolan Falun Borlänge (yrkande 1 och 2).
- 1988/89:Ub728 (c) idrottsvetenskaplig utbildning vid högskolan Falun Borlänge yrkande 25.
- 1988/89:Ub815 (c) idrottsvetenskaplig utbildning vid högskolan Falun Borlänge yrkande 1.
- Protokoll 1989/90:136. Kulturutskottets betänkande; §17 Forskning. Anförande 152 av Karin Falkmer (m).
- UbU 1990/91:UbU11. *Vissa för högskolan gemensamma frågor och anslag*
- Prop. 1989/90:90. Regeringens proposition om Forskning (tilläggsbeslut).
- Prop. 1990/91: 100., bil 10, s. 113–114. Regeringsbeslut 11/7 1991. Dnr 1790/91. *Beslut om idrottshögskolan i Stockholm*

Protokoll interrimstyrelse

- Interrimstyrelsen (MBL1992-03-12:§4) Utbildningsutbud.
- Interrimstyrelsen (1992-03-27:§42). Beslut namnfrågan. Dnr 3/92.
- Interrimstyrelsen (1992-06-10:§64). Rektorsutseende.
- Interrimstyrelsen (1992-05-20:§57). Ordförandebeslut: Förslag organisation för MBL-förhandling.
- Interrimstyrelsen (1992-06-26). Beslut organisation. Dnr 46/92.
- Interrimstyrelsen (1992-06-24:§74). Avtal mellan KI, LHS, SU.
- Interrimstyrelsen (1992-06-30). Svar till Svenska Gymnastiklärarsällskapet (SGS). Dnr 44/92.